

Apel Evropskoj uniji: Suprotstavite se represiji i kršenju osnovnih prava u Srbiji

Podneo Krovni savez mladih Srbije, (KOMS) potpisali
MSS, MMH, NMSM, CJE, RADA, KNZ, JEF, FJ, CNJ,
CYC, CNTM, NYF, CNJC, NYCU, KRK

Uvod

Represija u Srbiji ulazi u opasnu, sistemska fazu. Od novembra 2024. zemlju potresa talas studentskih protesta, pokrenutih nakon tragedije u Novom Sadu, kada je u urušavanju krova železničke stanice poginulo 16 osoba. Umesto da preuzmu odgovornost, vlasti već gotovo šest meseci odgovaraju represijom. Samo u martu održano je više od 1600 protesta na preko 370 lokacija širom Srbije¹, što svedoči o široko rasprostranjenom građanskom nezadovoljstvu. Dana 15. marta 2025. godine, više od 325.000 ljudi učestvovalo je u najvećem protestu u istoriji Srbije, koji je obeležio incident s navodnim zvučnim oružjem upotrebljenim protiv mirnih demonstranata_kinja, pri čemu su hiljade ljudi zadobile trajne povrede.²

Studenti_kinje i mladi i dalje istrajavaju u svojim zahtevima za odgovornošću, vladavinom prava i zaštitom ljudskih prava. Civilno društvo ima ključnu ulogu u mobilisanju podrške, kako u zemlji, tako i u inostranstvu. Kao mladi iz Srbije i cele Evrope, i oslanjajući se na rezoluciju „Osuda kršenja prava mladih i pretnji bezbednosti aktivista u Srbiji“, usvojenu na Generalnoj skupštini Evropskog foruma mladih u novembru 2024. godine³, apelujemo na Evropsku uniju da stane uz nas u borbi protiv sve intenzivnije represije, nasilja i kršenja prava mladih u Srbiji.

Hapšenja i nadzor nad aktivistima_injama

Dana 14. marta, šest aktivista_kinja iz neformalne grupe STAV i političke stranke Pokret slobodnih građana (PSG) uhapšeno je nakon što je u medijima procureo neovlašćeni snimak njihovog sastanka. Razgovor zabeležen na tom snimku mediji su – a potom i javni funkcioneri – okarakterisali kao čin terorizma i pokušaj rušenja države. Upravo je takva formulacija poslužila kao osnov za odluku suda da im odredi pritvor. Sud je takođe odredio pritvor za još šest aktivista_inja koji se trenutno nalaze u Hrvatskoj i raspisao poternice za njih. Dana 11. aprila, pritvor je produžen za dodatnih 30 dana.⁴

Ranije je Amnesty International potvrdio da su Bezbednosno-informativna agencija (BIA) i Ministarstvo unutrašnjih poslova koristili špijunski softver Pegasus i NoviSpy za nezakonito praćenje aktivista i novinara.⁵

Pretnje po javnu bezbednost

¹ <https://crta.rs/najmanje-1697-protesta-u-martu/>

² <https://www.bbc.com/news/articles/cx2g8v32q30o>

³ https://www.youthforum.org/files/241122_M-activist-safety-in-Serbia-1.pdf

⁴ <https://vreme.com/vesti/produzen-pritvor-za-jos-30-dana-prisluskivanim-novosadskim-aktivistima/>

⁵ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/12/serbia-authorities-using-spyware-and-cellebrite-forensic-extraction-tools-to-hack-journalists-and-activists/>

Od novembra je dokumentovano više od 80 fizičkih napada na demonstrante_kinje - uključujući uznemiravanje učesnika_ca protesta, vozila koja su ulazila u masu, napade nožem, fizičke napade palicama za bejzbol i druge oblike nasilja.⁶ Tokom protesta 15. marta u Beogradu, policija se pojavila u velikom broju, zajedno sa pristalicama vlasti, među kojima su bili i bivši pripadnici rasformirane Jedinice za specijalne operacije (JSO), koja je bila umešana u ratne zločine tokom ratova na prostoru bivše Jugoslavije. Iako je masovno nasilje sprečeno, iznenadna jaka buka prekinula je petnaestominutnu tišinu davanja pošte žrtvama tragedije u Novom Sadu, izazvavši paniku i zdravstvene tegobe kod prisutnih. Više od 4.000 osoba prijavilo je simptome poput dezorijentacije, mučnine i gubitka sluha.

U početku su srpske vlasti negirale posedovanje ili upotrebu zvučnog oružja. Međutim, kasnije su priznale da poseduju uređaje za dugi domet akustičnog dejstva (LRAD), uz tvrdnju da isti nisu bili upotrebljeni tokom protesta. Protivurečni dokazi, uključujući fotografije LRAD uređaja na licu mesta, pojavili su se u javnosti, što je izazvalo dodatnu pažnju i nadzor. Vlada Srbije je uputila zahtev FBI-ju iz SAD i ruskom FSB-u da sprovedu istragu o ovom događaju. FSB je 16. aprila objavio izveštaj u kojem navodi da srpska policija nije koristila zvučno oružje.⁷

Dana 25. marta, na inicijativu srpskih organizacija civilnog društva, Evropski sud za ljudska prava najavio je da prikuplja izjave i dokaze u vezi sa ovim incidentom. Sud je 29. aprila izdao privremenu meru kojom nalaže Vladi Srbije da se uzdrži od upotrebe zvučnog oružja za kontrolu masa, iako nije doneo presudu o tome da li je takvo oružje upotrebljeno u Beogradu.⁸

Rastući pritisci na civilno društvo

Dana 25. februara 2025. godine, srpska policija je upala u kancelarije pet istaknutih organizacija civilnog društva – Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS), CRTA-e, Građanskih inicijativa, Trag fondacije i Centra za praktičnu politiku – u okviru istrage o navodnoj zloupotrebi sredstava USAID-a. Posetu policije je naložilo Više javno tužilaštvo u Beogradu, pozivajući se na izjave visokih američkih zvaničnika u kojima su izražene sumnje u moguće nepravilnosti u korišćenju sredstava i pranje novca.⁹ Do 6. maja, KOMS nije dobio nikakve dodatne informacije o narednim koracima.

Ova dešavanja pratile su i intenzivne kampanje blaćenja, u kojima su OCD optuživane da na zapadni podsticaj organizuju „obojenu revoluciju“. Zbog toga je organizacija CIVICUS Monitor stavila Srbiju na svoju listu za posmatranje za 2025. godinu, svrstavajući je među države sa ometenim prostorom za delovanje civilnog društva,

⁶ <https://www.cins.rs/mapa-napadi-na-ucesnike-protesta-i-blokada/>

⁷ <https://www.reuters.com/world/europe/serbia-says-russian-investigators-found-that-sonic-devices-were-not-used-2025-04-16/>

⁸ <https://www.echr.coe.int/w/interim-measure-granted-concerning-serbia>

⁹ <https://crd.org/2025/02/27/serbian-police-crack-down-on-civil-society-organisations/>

ističući ozbiljna ograničenja sloboda.¹⁰ Time je dodatno oslabljen položaj organizacija civilnog društva i omladinskog sektora, koji je već ozbiljno ugrožen zbog smanjenja podrške USAID-a, što je mnoge nacionalne i lokalne OCD primoralo da smanje broj zaposlenih i obustave programe.

Posebno otežani uslovi u omladinskom sektoru

Omladinski sektor se pokazao kao ključni stub građanskog otpora, pri čemu mnoge organizacije aktivno podržavaju studentske proteste kroz pravnu pomoć, logističku podršku i zagovaračke inicijative. Izveštaji Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS) o kršenju prava mladih i zajednički objavljen *Manifest omladinskog sektora* u martu mobilisali su široku podršku organizacija civilnog društva za zahteve studenata i poboljšanje uslova za omladinski sektor, sa preko stotinu potpisnika_ca.¹¹

Istovremeno, omladinski sektor funkcioniše pod sve većim pritiskom, suočen s institucionalnim ograničenjima, sve manje bezbednim okruženjem i stezanje resursa - javna sredstva se uskraćuju glasnim organizacijama, dok su rezovi USAID-a nesrazmerno pogodili omladinske organizacije, pri čemu je KOMS izgubio trećinu budžeta, a mnoge lokalne organizacije ostale bez ključnog finansiranja.¹²

U toku protesta i blokada, kapaciteti sektora su ozbiljno oslabljeni, što je organizacije primoralo da se udalje od svojih osnovnih programa - poput obrazovanja, zapošljavanja i razvoja zajednica - i preusmere ka reagovanju na krize i zaštiti učesnika_ca protesta. Uprkos ovim pritiscima, organizacije poput KOMS-a zadržale su svoju autonomiju. Ipak, bez adekvatnih resursa za delovanje u ovakvom okruženju, mnoge organizacije se suočavaju s operativnim kolapsom, ostavljajući mlade ljude sve ranjivijima.

Ovakva klima dovela je do naglog porasta straha i razočaranja među mladima: 78% mladih povezuje aktivizam sa uznemiravanjem, dok gotovo polovina izražava nameru da emigrira - što ukazuje na sve dublji „odliv mozgova“ podstaknut neprijateljskim institucionalnim okruženjem.¹³

Zastrašivanje i kršenje prava stranih državljana

Represija nije zaobišla ni strane državljanke. U decembru su hrvatski studenti_kinje - uključujući predsednika Mreže mladih Hrvatske - bili pod prismotrom i uznemiravani od strane srpske policije i bezbednosnih službi tokom posete Beogradu.¹⁴ U januaru su mladi iz šest zemalja - Hrvatske, Slovenije, Rumunije, Austrije, Albanije i Severne

¹⁰ <https://monitor.civicus.org/watchlist-march-2025/>

¹¹ https://koms.rs/wp-content/uploads/2025/03/Manifest_omladinskog_sektora_srbije.pdf

¹² <https://www.youthforum.org/news/last-chance-for-the-eu-in-the-western-balkans>

¹³ https://koms.rs/wp-content/uploads/2024/08/Alternativni_izvestaj_2024.pdf

¹⁴ <https://www.srednja.hr/faks/ispovijest-studenta-kojeg-su-u-srbiji-proglasili-spijunom-policija-nam-je-rekla-da-bi-to-moglo-biti-kobno/>

Makedonije – koji su učestvovali na radionici, proterani iz Srbije pod nejasnim bezbednosnim izgovorima, u okviru medijske kampanje koja ih je prikazivala kao strane špijune.¹⁵

Dana 10. aprila, predstavnici ce Južnih krovnih saveza mladih koji su prisustvovali sastanku u Beogradu, u organizaciji KOMS-a i Fondacije Tempus, fizički su napadnuti na ulici od strane grupe mladića koji su uzvikivali slogane podrške vlasti. Meta napada bio je slovenački predstavnik, koga su napadači zamenili za Hrvata zbog naglaska – što jasno ukazuje na nacionalno motivisanu prirodu napada.

Ovi incidenti predstavljaju obrazac stvaranja spoljnih neprijatelja u političke svrhe, koji različiti politički akteri koriste više od tri decenije.¹⁶ Neki osuđeni ratni zločinci iz ratova u bivšoj Jugoslaviji 90-ih godina i dalje su politički aktivni i podržavaju vladajuću koaliciju, šireći govor mržnje putem televizijskih kanala sa nacionalnom frekvencijom.¹⁷ Ovo osvetljava opasnu prisutnost etnonacionalističkog neprijateljstva koje i dalje prožima javni život u Srbiji.

Odmazda prema obrazovnim radnicima_ama

Profesori_ke i radnici_e u obrazovanju od samog početka izražavaju solidarnost sa učenicima_ama i studentima_kinjama u njihovim blokadama osnovnih škola, srednjih škola i visokoškolskih ustanova. Međutim, njihova radna prava su narušena – mnogi profesori_ke osnovnih i srednjih škola su u štrajku od januara, a njihove plate za februar i mart su im nezakonito umanjene, pri čemu su neki primili svega 17 evra.¹⁸ Ovo je bilo praćeno upozorenjima premijera i ministarke prosvete da će svi koji odbiju da rade biti otpušteni.

Usvajanjem novih pravila, Vlada je ograničila vreme koje univerzitetski profesori_ke mogu da posvete istraživanju na samo jedan sat dnevno, što je značajno smanjenje u odnosu na prethodni period.¹⁹ Profesori_ke i drugo osoblje se takođe suočavaju sa ciljanom represijom i javnim kampanjama blaćenja zbog svoje podrške studentskim blokadama. Dekani_ke i rektori univerziteta su posebno na meti, pri čemu je eskalacija retorike dovela i do fizičkih napada od strane pristalica vlasti.²⁰

Sloboda medija na prekretnici

Izveštavanje medija o protestima mladih u Srbiji karakterišu iskrivljenost i pristrasnost – više od polovine onlajn priloga fokusira se na „pseudo-događaje“ poput saopštenja

¹⁵ <https://balkaninsight.com/2025/01/23/serbia-bars-13-foreign-ngo-workers-as-unacceptable-security-risk/>

¹⁶ <https://yih.rs/bhs/izvestaj-dosije-hrvatska-koordinacija-mrznje/>

¹⁷ https://balkaninsight.com/2022/03/28/war-criminals-campaign-for-ruling-parties-in-serbian-elections/?utm_source=chatgpt.com

¹⁸ <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/403370/Ne-zalite-nas-pridruzite-nam-se-Prosveta-u-strajku-a-univerzitetski-profesori-ne-zasto.html>

¹⁹ https://www.chemistryworld.com/news/serbia-limits-academics-research-time-to-just-one-hour-a-day/4021399.article?utm_campaign=cw_shared&utm_medium=social&utm_source=reddit

²⁰ <https://en.dialektika.org/editorial/attack-on-natalija-jovanovic-dean-of-faculty-of-philosophy-in-nis/>

za javnost, režiranih narativa i neproverenih tvrdnji koje podrivaju legitimitet protesta. Javni servis RTS marginalizovao je glasove mladih, ograničivši izveštavanje na kratke priloge u kasnim večernjim terminima. Polarizacija medija dodatno je produbila podele – dok su neki mediji prikazivali omladinski aktivizam u pozitivnom svetlu, drugi su naglašavali pretnje i negativnosti.²¹

Studenti_kinje su dve nedelje blokirali zgradu javnog servisa RTS u znak protesta protiv, kako su naveli, njegove pristrasnosti u korist vlasti i nedostatnog izveštavanja, a protestu su se priključili i neki radnici RTS-a.²² Zahtevali su raspisivanje javnog konkursa za nezavisne i kvalifikovane članove_ice Regulatornog tela za elektronske medije (REM) kako bi se obezbedila nepristrasnost. Ovaj zahtev je ispunjen 28. aprila, u skladu sa zahtevima Evropske unije.²³ Ipak, mnogi strahuju da postupak izbora neće biti sproveden nepristrasno.

Novinari_ke u Srbiji suočavaju se sa sve većim pretnjama, uznemiravanjem i nadzorom, što dovodi do raširene autocenzure. Broj napada i kršenja slobode medija naglo je porastao u protekloj godini, dok su vlasti koristile ranije pomenuti špijunski softver za nadzor nad medijskim radnicima. Institucionalni odgovori su i dalje slabi, a mnogi slučajevi se odbacuju. Ekonomski pritisci i digitalno uznemiravanje dodatno otežavaju slobodno izveštavanje. Zbog svega toga, organizacija Reporteri bez granica izdala je ocenu da je srpsko novinarstvo sistematski potisnuto.²⁴

²¹ https://koms.rs/wp-content/uploads/2025/04/Mladi_u_medijskom_ogledalu_2024.pdf

²² <https://www.msn.com/en-us/news/world/serbian-students-continue-blockade-of-state-broadcaster-rts/ar-AA1D32sM?ocid=BingNewsVerp>

²³ <https://www.bbc.com/serbian/articles/c70zyew92xdo/lat>

²⁴ <https://abcnews.go.com/International/wireStory/serbian-press-freedom-faces-critical-situation-media-monitoring-120642165>

Pozivi na akciju

„Čini mi se važnim da kažemo da ono što demonstranti i studenti zahtevaju od Srbije jeste isto ono što i Evropska komisija traži od Srbije.”²⁵²⁶

Marta Kos, Evropska komesarka za proširenje, 30. april, 2025

Domaće pravosudne institucije nisu uspele da odgovore na sve učestalije nasilje, pretnje i kršenja ljudskih prava - odgovorni za ove postupke nisu pozvani na odgovornost. I pored formiranja nove vlade 16. aprila, represija se i dalje nastavlja. Iako će se borba za demokratiju i vladavinu prava dobiti unutar zemlje, podrška i delovanje Evropske unije mogu pružiti nadu da mladi u Srbiji nisu sami.

Stoga upućujemo apel:

1. Predsednici Evropske komisije, Predsednici Evropskog parlamenta i predsedniku Evropskog saveta da jasno i nedvosmisleno iskažu političku podršku mladima i studentima_kinjama u Srbiji u njihovim zahtevima za vladavinom prava, demokratijom i poštovanjem ljudskih prava.
2. Predsednici Evropske komisije, Predsednici Evropskog parlamenta i predsedniku Evropskog saveta da osude sve intenzivniju represiju, uključujući - ali ne ograničavajući se na - napad na demonstrante 15. marta, pritvaranje omladinskih aktivista_kinja i zastrašivanje organizacija civilnog društva, te da pozovu vlasti u Srbiji da bez odlaganja obustave takve postupke i preduzmu konkretne mere kako bi se sprečilo njihovo ponavljanje.
3. Evropskoj komisiji da primeni sve raspoložive diplomatske i ekonomske mehanizme kako bi urgirali da vlasti u Srbiji bez odlaganja ispune svoje obaveze iz klastera Osnova u okviru procesa pristupanja EU, uključujući nezavisnost pravosuđa, slobodu medija, mere protiv korupcije i sprovođenje slobodnih i poštenih izbora.
4. Evropskoj komisiji da obezbedi i jasno komunicira hitnu finansijsku pomoć radi očuvanja organizacija mladih i za mlade, omogućavajući im da nastave sa sprovođenjem ključnih programa - uključujući i korišćenje svih dostupnih fleksibilnosti u okviru programa Građani, jednakost, prava i vrednosti (CERV) i Erasmus+ za preostali programski period.

²⁶<https://europeanwesternbalkans.com/2025/04/30/marta-kos-visits-serbia-what-we-are-asking-is-very-close-to-the-demands-of-the-protesters/>

5. Sve institucije EU da obezbede povećanje sredstava u narednom budžetskom ciklusu EU kako bi se nadoknadili gubici izazvani smanjenjem sredstava USAID-a, uključujući i putem Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) - uz poseban fokus na uključivanje organizacija mladih i za mlade u IPA - i obezbeđivanje punog pristupa nezavisnim i demokratskim omladinskim organizacijama svim delovima programa Erasmus+ i Evropski snage solidarnosti, kao i programu Građani, jednakost, prava i vrednosti (CERV).

Srbija je izabrala put ka članstvu u EU. Srbija koja poštuje principe demokratije i vladavine prava ključna je ne samo za njene građane_ke, već i za stabilnost Zapadnog Balkana i cele Evrope. Mi, mladi Srbije, pozivamo Evropu da ne okreće glavu - ovo je i vaša borba, za budućnost demokratske Evrope.

KOAS